

ЛЕКЦІЯ 11. УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ ТА ЗАСОБАМИ ОГ ПІД ЧАС НС.

- 1. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.**
- 2. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні і адміністративні регламенти, що регламентують принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС.**
- 3. Техніка, що застосовується під час ліквідації наслідків НС**

Література: Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності ст. 307-318.

1. Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.

Інформування та оповіщення у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру є основним принципом та головним і невід'ємним елементом усієї системи заходів такого захисту.

Інформацію у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру становлять відомості про надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також способи та методи реагування на них.

Інформація у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів рад є гласними і відкритими, якщо інше не передбачено законом.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, виконавчі органи рад зобов'язані надавати населенню через засоби масової інформації оперативну і достовірну інформацію про стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, про виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, методи та способи їх захисту, вжиття заходів щодо забезпечення безпеки.

Оповіщення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і постійне інформування населення про них забезпечуються шляхом:

- **завчасного створення і підтримки в постійній готовності загальнодержавної і територіальних автоматизованих систем централізованого оповіщення населення;**
- **організаційно-технічного з'єднання територіальних систем централізованого оповіщення і систем оповіщення на об'єктах господарювання;**

- завчасного створення та організаційно-технічного з'єднання з системами спостереження і контролю постійно діючих локальних систем оповіщення та інформування населення в зонах можливого катастрофічного затоплення, районах розміщення радіаційних і хімічних підприємств, інших об'єктів підвищеної небезпеки;

- централізованого використання загальнодержавних і галузевих систем зв'язку, радіопровідного, телевізійного оповіщення, радіотрансляційних мереж та інших технічних засобів передавання інформації.

До явищ стихійного лиха, які можливі на території України відносяться: землетруси; повені (паводки; підтоплення; катастрофічне затоплення); селеві потоки; зсуви; сильний вітер (ураган, смерч), снігопад, хуртовина, бурі та інші явища природи, що виникають як правило раптово. До них можна також віднести і пожежі, особливо лісові і торф'яні. Вони порушують нормальну життєдіяльність людей, руйнують і знищують матеріальні цінності, а іноді призводять до загибелі людей. Про загрозу виникнення стихійного лиха населення сповіщається через мережу провідного мовлення (через квартирні і зовнішні гучномовці), а також через місцеві радіомовні станції, телебачення і, якщо дозволяє час, через засоби друку. В інформації вказується характер можливого надзвичайного явища, його масштаби, час виникнення і можливі наслідки, а також рекомендується, що необхідно робити до і під час стихійного лиха. Кожний громадянин, який опиниться у районі стихійного лиха, зобов'язаний проявляти самовладання, особистим прикладом оказувати вплив на оточуючих, а при необхідності покладати край випадкам грабежів, мародерства та інших порушень законності. Надавши першу допомогу членам сім'ї, оточуючим і самому собі, громадянин повинен брати участь в ліквідації наслідків стихійного лиха, використовувати для цього особистий транспорт, інструмент, медикаменти, перев'язочний матеріал і т.п.

Землетруси завжди викликали у різних людей розлад психіки, що проявлялися у не правильній поведінці. Слідом за гострою руховою реакцією часто настає депресивний стан з загальною руховою загальмованістю. Внаслідок цього, як показує статистика, більша частина отриманих травм серед населення пояснюється несвідомими діями потерпілих, обумовленими панічним станом і страхом. Попередити землетрус неможливо, але у випадку оповіщення про загрозу землетрусу чи появи його ознак слід діяти швидко, але спокійно, впевнено і без паніки.

Якщо землетрус почався раптово, коли зібратися і вийти з квартири (будинку) виявляється неможливим, необхідно зайняти місце (встати) у дверному чи віконному прорізі; тільки стихнуть перші поштовхи землетрусу - швидко вийти на вулицю.

Ураган (смерч, гроза, злива)

З отриманням штормового попередження негайно слід удатися до проведення запобіжних робіт: зміцнити не досить тривкі конструкції, зачинити двері, приміщення на горищі, слухові вікна, вентиляційні отвори. Великі вікна і вітрини необхідно оббити дошками. Шибки заклеїти смужками паперу або тканини, а якщо

можливо, вийняти. Двері і вікна з підвітряної сторони залишити відкритими, щоб урівноважити внутрішній тиск у будівлі. З дахів, балконів, лоджій прибрати предмети, які при падінні можуть заподіяти людям травмувань. Якщо є можливість і необхідність, треба вимкнути комунальні енергетичні мережі, відкрити допоміжні люки для пропускання води. З легких споруд людей перевести у більш міцні будівлі або укрити в захисних спорудах. Припинити зовнішні роботи. Запаситися електричними ліхтарями, гасовими лампами, свічками. Доцільно створити запаси води на 2-3 доби, підготувати похідні плитки, гасівки, примуси. Не забувати запаситися продуктами харчування і медикаментами, особливо перев'язочними матеріалами; радіоприймачі і телевізори тримати постійно ввімкненими. Знаходячись у будинку, слід стерегтися поранень осколками скла, що розлітається. Для цього треба відійти від вікон і встати впритул до простінку. Можна використовувати також міцні меблі. Найбільш безпечним місцем є сховища, підвали або внутрішні приміщення перших поверхів цегляних і кам'яних будинків. Не можна виходити на вулицю одразу ж після послаблення вітру, тому що через кілька хвилин порив може повторитися. Якщо це все-таки необхідно, треба триматися подалі від будівель і споруд, високих парканів, стовпів, дерев, щогл, опор, проводів. **Заборонено знаходитися на шляхопроводах, наближатися до місць зберігання легкозаймистих або сильнодіючих отруйних речовин.** Слід пам'ятати, що частіше всього в таких умовах люди зазнають травмувань від уламків скла, шиферу, черепиці, покрівельного заліза, зірваних шляхових знаків, від деталей оздоблень фасадів і карнизів, від предметів, що зберігаються на балконах і лоджіях. Якщо ураган (смерч) застав вас на відкритій місцевості, краще за все сховатися у канаві, ямі, яру, будь-якій виїмці: лягти на дно заглиблення і щільно притулитися до землі. Знаходитися у пошкодженій будівлі небезпечно: вона може обвалитися під новим натиском вітру. Особливо слід стерегтися розірваних електропроводів: не виключена імовірність того, що вони під напругою.

Снігові замети (хуртовина) З оголошенням штормового попередження – необхідно обмежити пересування, особливо на власному транспорті, створити удома необхідний запас продуктів (води, палива), виконати герметизацію житлових приміщень, що допоможе зберегти тепло і зменшить витрати палива. Особливу небезпеку снігові замети створюють для людей, захоплених у дорозі, далеко від людського житла. Заметені снігом дороги, втрата видимості викликають повну дезорієнтацію на місцевості. Під час руху на автомобілі не варто намагатися подолати снігові замети, необхідно зупинитися, повністю закрити жалюзі машини, укрити двигун зі сторони радіатора. Якщо є можливість, автомобіль треба встановити двигуном у навітряну сторону. Періодично треба виходити із автомобіля, розгрібати сніг, щоб не опинитися похованим під снігом. Крім того, не занесений снігом автомобіль - гарний орієнтир для пошукової групи. Двигун автомобіля необхідно періодично прогрівати. При прогріванні автомобіля важливо не допускати затікання в кабінку (кузов, салон) вихлопних газів; з цією метою важливо слідкувати, щоб вихлопна труба не завалювалася снігом. Якщо у дорозі разом опинилося декілька чоловік (на декількох автомобілях), доцільно зібратися разом і використати один автомобіль як укриття; із двигунів необхідно злити воду.

Ні в якому разі не можна залишати укриття – автомобіль: у сильний снігопад (хуртовину) орієнтири, які здавалися надійними з першого погляду, через декілька десятків метрів можуть бути загублені.

Заходи обережності під час ліквідації наслідків стихійного лиха

Перед тим, як увійти у пошкоджений будинок (споруду), треба переконатися, чи не загрожує він обвалом; у приміщенні через небезпеку вибуху скупчення газів неможливо користуватися відкритим вогнем (сірниками, свічами і т.д.). Будьте обережні з обірваними і оголеними проводами, не допускайте короткого замикання. Не вмикайте електроенергію, газ і водопровід, до тих пір, доки їх не перевірить комунально-технічна служба. Не пийте воду із пошкодженого водопроводу або за-топлених колодязів. Дотримання заходів обережності в районі стихійного лиха дозволяє значно понизити складність і кількість травм.

Правила поведінки в осередку інфекційних захворювань

Надіньте ватяну марлеву пов'язку. Щоденно обов'язково робіть вологе прибирання приміщень з використанням розчинів для дезінфекції і побутових миючих засобів. Сміття необхідно спалювати. Знищуйте гризунів і комах - можливих збудників захворювань. Суворо дотримуйтесь правил особистої і громадської гігієни. Ретельно, особливо перед прийманням харчів, мийте руки з милом, воду використовуйте із перевірених джерел і пийте тільки кип'ячену. Сирі овочі і фрукти після миття обдайте кип'ятком. При догляді за хворою людиною надівайте халат, косинку і ватяну марлеву пов'язку. Виділіть хворому окреме ліжко, рушник, регулярно його періть, посуд мийте. Особам, які спілкуються з хворим, суворо забороняється виходити на роботу, відвідувати інші квартири (будинки). У випадках, коли ви не знаєте, якою хворобою хворіє член вашої сім'ї, дійте так, як при заразній хворобі. Після госпіталізації хворого зробіть в квартирі дезінфекцію: постіль і посуд треба прокип'ятити на протязі 15 хвилин в 2 % розчині соди, після чого посуд вимийте гарячою водою, а постіль пропрасувати праскою, кімнату та інші приміщення почистити, вимити і провітрити. Знайте, що простими і надійними методами дезінфекції є кип'ятіння і прасування гарячою праскою.

2. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні і адміністративні регламенти, що регламентують принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС.

Запобігання виникненню НС передбачає підготовку та реалізацію заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінювання ступенів ризику, завчасне реагування на події, що становлять загрозу виникнення НС для запобігання лиху або пом'якшення його можливих наслідків.

Реагування на НС – це скоординовані дії підрозділів Єдиної державної системи цивільного захисту щодо реалізації планів локалізації та ліквідації аварій (катастроф) для усунення загрози життю та здоров'ю людей, надання невідкладної допомоги потерпілим.

Зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС є стратегічним завданням держави у забезпеченні національної безпеки.

У розв'язанні цього завдання важливе місце належить правовому забезпеченню. Регулювання законом господарської та іншої діяльності людей з метою зниження ризику НС здійснюється на трьох рівнях:

– *по-перше*, повна заборона соціально-економічної діяльності (проживання людей, будівництво, функціонування об'єктів, технологій та ін.) у тих випадках, коли рівень ризику неприпустимо великий. Наприклад у разі надзвичайно високого ризику природних лих забороняти розселення людей безпосередньо в зонах затоплення тощо;

– *по-друге*, постійне обмеження деяких видів господарської діяльності та/або використання (застосування) спеціальних способів діяльності у районах, де рівень ризику прийнятний за деяких умов. Це означає, що слід застосовувати спеціальні організаційні, технічні та інші заходи щодо захисту людей і об'єктів господарювання. Наприклад, використання спеціальних захисних споруд і особливих конструкцій на радіаційно-, вибухо- і пожежонебезпечних об'єктах, будівництво дамб і обвалування в районах можливих затоплень, укріплення схилів у районах з підвищеним ризиком зсувів тощо;

– *по-третє*, тимчасове обмеження проживання і господарської діяльності (тимчасова евакуація) на визначених територіях, рівень ризику для яких підвищений у зв'язку з порушенням умов безпеки у процесі вказаної діяльності. Наприклад, провали та осідання ґрунту, руйнування будівель через незадовільну якість будівництва водопровідних мереж міста.

3. Техніка, що застосовується під час ліквідації наслідків НС

Для успішного проведення рятувально-невідкладних робіт (РНР) як в мирний, так і воєнний час визначають сили ЦЗ.

До сил та заходів ліквідації НС належать:

- оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;
- спеціальні (воєнізовані) та спеціалізовані формування та їх підрозділи;
- аварійно-відновлювані формування, спеціалізовані служби центральних та інших органів виконавчої влади, на які покладено завдання цивільного захисту;
- авіаційні та піротехнічні підрозділи;
- сили та засоби підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності та підпорядкування, які залучаються до здійснення заходів із цивільного захисту;
- добровільні рятувальні формування.

До засобів ЦО віднесемо:

- засоби, які використовуються для аварійно-невідкладних робіт, повинні бути універсальні, малогабаритні та високопродуктивні. Це потужні трактори та бульдозери, крани вантажопіднімальні (25-30 т) на гусеничному ході та пневмоколісному ході;

- екскаватори із змінним обладнанням (зворотною і прямою лопатою, сталюю кулькою);
- автотавантажувачі на базі гусеничних тракторів;
- компресори, автобашти, електрокари, пресувальні силові та освітлювальні електростанції.

В окремих випадках використовують прогресивні засоби виробництва, це:

- механізовані інструменти;
- прості засоби механізації .

Для освітлення ділянок у нічний час використовують прожектори, переносні ліхтарики.

Вибір засобів механізації залежатимуть від виду аварійних робіт, характеру виробництва на підприємстві, особливості забудови.

Техніку залежно від виду робіт можна розділити на групи:

- екскаватори, трактори, бульдозери, крани, самоскиди, домкрати, лебідки;
- для розчищення завалів, піднімання та переміщення вантажів, конструкції будівель та споруд, пневматичні машини – відбійні молотки, бурильні інструменти;
- для подрібнення завалених конструкцій будівель, пробивання отворів, з метою надання повітря або вивезення потерпілих, бензорізи та газозварювальні апарати;
- для розрізання металевих конструкцій, авторемонтні майстерні, станції обслуговування, заправники паливом, агрегати для освітлення;
- для ремонту та обслуговування техніки, залученої для проведення рятувальних робіт, насоси, мотопилки, пожежні машини, поливальні машини;
- для гасіння пожеж та відкачування води, автомобілі вантажні, автобуси, інші транспортні засоби, кінний транспорт;
- для евакуації потерпілих та тварин із небезпечної зони.

Д/З

1. Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів

Карантин — це комплекс обмежувальних медико-санітарних і адміністративних заходів, спрямованих на попередження поширення карантинних інфекційних хвороб. Карантинні заходи спрямовані на охорону певної території від занесення інфекційних захворювань з інших країн (територій) і попередження їх поширення за межами осередку.

З розвитком та удосконаленням системи карантинних заходів на міжнародному рівні розробляли та затверджували нормативні акти з метою попередження поширення карантинних інфекцій. На сьогодні у світі чинні Міжнародні медико-санітарні правила (1969), згідно з якими до карантинних інфекцій належать

чума, холера, жовта гарячка, а до захворювань, які підлягають міжнародному нагляду, — висипний і поворотний тиф, грип, поліомієліт і малярія. В Україні порядок здійснення карантинних заходів у пунктах перетину державного кордону, а також при ліквідації осередків карантинних хвороб регламентований Правилами санітарної охорони території України (постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.1999 р.).

Безпосереднє проведення карантинних заходів у міжнародних морських портах, міжнародних аеропортах, на автодорожніх трасах, прикордонних залізничних станціях здійснюється санітарно-карантинними відділами. У пунктах перетину кордону проводять огляд прибулих транспортних засобів, пасажирів та вантажів, опитування пасажирів; перевірку наявності й правильності заповнення санітарних документів (зокрема, міжнародного посвідчення про щеплення); виявлення хворих на карантинні захворювання, а також осіб, які підлягають ізоляції чи медичному нагляду. Терміни тимчасової ізоляції та медичного нагляду за особами, які контактували з хворими чи прибули з країн, неблагополучних щодо карантинних захворювань, відповідають періоду інкубації (при чумі — 6 діб, при холері — 5, при жовтій гарячці — 10). Про кожний випадок чуми, холери або жовтої гарячки, а також летальний наслідок від них місцеві органи охорони здоров'я зобов'язані інформувати МОЗ України. Особам, які підлягають медичному нагляду, санітарно-карантинні відділи видають картки медичного спостереження і сповіщають санітарно-епідеміологічну станцію за місцем постійного чи тимчасового проживання.

В епідемічному осередку карантинних хвороб організація і проведення протиепідеміологічних заходів здійснюються надзвичайними протиепідемічними комісіями, які створюються за рішеннями виконкомів районних, міських та обласних рад народних депутатів. Виконання рішень надзвичайних протиепідемічних комісій обов'язкове для населення, а також для підприємств і організацій незалежно від їх відомчого підпорядкування. Карантинні заходи проводяться до повної ліквідації вогнища карантинних хвороб.

В Україні карантинізація епідемічного вогнища і проведення повного комплексу карантинних заходів здійснюється при чумі, холері та жовтій гарячці. При цьому передбачається:

- обмеження або повне припинення пересування населення, вантажів і транспорту за межі карантинної зони;
- за необхідності встановлюється військова охорона карантинної зони;
- проводиться активне виявлення хворих, їх ізоляція і лікування;
- активне виявлення осіб, які спілкувалися з хворими, та їх ізоляція;
- медичний нагляд за колективами, які перебувають на карантині;
- проведення необхідних лабораторних досліджень, дезінфекції та ін.

Карантин припиняється після закінчення терміну максимального інкубаційного періоду захворювання (з моменту виявлення та ізоляції останнього хворого), якщо за цей час у колективі, який перебуває на карантині, не виникло нових захворювань. При виникненні інфекційних захворювань у дитячих закладах застосовують заходи з відмежування: припинення прийому дітей в такі заклади;

заборона протягом терміну максимального інкубаційного періоду переводити дітей із групи в групу та ін. Так, при появі випадків захворювання на вітряну віспу в дитячому дошкільному закладі група, де було виявлене захворювання, відокремлюється на 21-й день після виведення з неї хворої дитини. Тривалість відокремлення при цьому визначається тривалістю інкубаційного періоду і відлічується з моменту ізоляції останнього хворого і проведення завершальної дезінфекції.

Крім медичного, окремо виділяють карантин ветеринарний та карантин сільськогосподарський. Карантин ветеринарний — система обмежувальних заходів з метою попередження занесення і поширення заразних хвороб тварин. У ветеринарній практиці розрізняють профілактичний карантин і такий, що проводять при виявленні заразного захворювання. Профілактичній карантинізації протягом 30 днів підлягають усі тварини, які потрапляють у господарство чи завозяться в Україну з-за кордону. При виникненні заразних хвороб, здатних до поширення за межі первинного осередку (чума, ящур, сибірка, сказ та ін.), встановлюють карантин.

Сільськогосподарський карантин застосовують з метою попередження завезення в країну хвороб рослин та шкідників сільськогосподарських культур. Рослини, квіти, насіння, зерно тощо, ввезені без попередньої перевірки, відбираються і знищуються.

Безпосередньо державним санітарним наглядом займаються органи санітарно-епідеміологічної служби, які проводять санітарно-протиепідемічні заходи, а також контролюють дотримання міністерствами, відомствами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами як санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, так і санітарного законодавства в цілому.

У системі органів охорони здоров'я існує спеціальна підсистема — санітарно-профілактичні органи й установи, через які органи санітарно-епідеміологічної служби здійснюють функції по нагляду за дотриманням невідпорядкованими державними органами, підприємствами, установами, організаціями, їх посадовими особами і громадянами санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм.

Для розкриття сутності державного санітарного нагляду необхідно більш ретельно проаналізувати співвідношення понять контролю і нагляду.

У “Положенні про державний санітарний нагляд в Україні” [125] говориться, що діяльність органів санітарно-епідеміологічної служби являє собою саме нагляд. Але згідно з п. 8 даного нормативного акта, державний санітарно-епідеміологічний нагляд включає:

— контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами передбачених санітарним законодавством, санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів, приписів, постанов, висновкам, дозволам та реєстраційним свідоцтвам, умовам державної реєстрації вимог безпеки для здоров'я і життя людини;

- контроль за організацією і проведенням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами санітарних і протиепідемічних заходів;
- контроль за якістю та ефективністю використання дезінфекційних засобів;
- санітарно-епідеміологічний контроль і нагляд у пунктах пропуску через державний кордон.